

Давор Лазаревић*, Пирот
Davor Lazarević, Pirot

Параметри морталитета становништва пиротске вароши од 1879. до 1889. године

Parameters of Pirot inhabitants mortality as from 1879. to 1889.

Сажетак: Рад доноси статистичке податке везане за параметре морталиитета у Пироту који су бележени у матичним књигама умрлих током деценије након ослобођења вароши од османске власти и њеној пријањања Кнежевини Србији. Штиво које је настало испраживањем и обрадом података које нуде фондови матичних књига Храма Рождества Христовој и Храма Успенија Пресвете Богородице може се посматрати као прилој проучавању демографских, здравствених и друштвено-културних прилика пиротске вароши у епохи њеној уклањања у хабијус младе српске државе. Кроз својеврсну иру врло ефикасних бројева, шекс којји следи нуди преглед статистичке умирања православној становништва Пирота на основу којеј се могу чинити уредни подаци о броју умрлих и рођених, стоје смртности по узрасним категоријама, просечни животи век, али и специфичности појединих узрока смрти и других медицинских показатеља који могу бити драгоцени за нека даља испраживања.

Кључне речи: Пирот, становништво, морталиитет, демографске прилике, здравствене прилике

Abstract: The study presents statistical data related to the mortality parameters in Pirot which were recorded in the registry of deaths during the decade after the town had been freed from the Ottoman Empire and united with the Principality of Serbia. The records made through a research and by processing the data offered by registry books of the Church of the Nativity of Christ and the

* davorlazarevic82@gmail.com

Church of the Assumption of the Holy Mother of God can support the research of demographic, health, social and cultural circumstances in the town of Pirot during the period of its adapting to the life of a young Serbian state. The following text contains exact numbers through which the statistics of deaths of ortodox inhabitants of Pirot is presented on the basis of which comparative data of the number of births and deaths, mortality rate in age categories and life expectancy rate can be seen as well as some additional specific data such as causes of deaths and other medical parametrs which can be valuable for some further research.

Key words: *Pirot, inhabitants, mortality, demographic circumstances, health circumstances*

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Интересовање историчара, завичајних аутора, публициста и других који су се бавили историјом Пирота, током протеклих деценија, није било довољно усмерено ка темама којима бисмо могли придружити и наслов овог рада. Бављење историјом становништва и генерално демографским приликама у прошлости, до сада, сем у једном случају, није било специфично издвојено у опусу истраживачких захвата усмерених ка расветљавању локалне историје (види: Поповић, 2010). О свему осталом што се односи на поменуту тему читамо тек спорадично у штурим пасусима завичајних публикација, најчешће синтетичког карактера. Из тога се негде родила ова истраживачка идеја али се наметнула и предиспозиција да се обављено истраживање, које је претходило писању рада, није могло ослонити на велики број референци већ искључиво на сачувану архивску грађу. Једина врста корисне литературе били су радови који се односе на историју локалне медицине што само по себи није довољно али уско кореспондира са фактографијом која се односи на параметре морталитета у Пироту тога доба и афирмише одређене закључке које читање извора намеће.

Основно упориште за истраживачке исходе овог рада јесу фондови матичних књига умрлих пиротских храмова који се чувају у Историјском архиву у Пироту, а који су настали као последица административно-правне регулативе у вођењу такве врсте документације, устројене након ослобођења Пирота и изласка из окви-

ра Османског царства.¹ С тим у вези је потребно имати у виду да пракса вођена матичних књига није могла истог тренутка заживети у пуном формату на новоприпојеним српским територијама. Ако на то додамо чињеницу да је Пирот формално-правно постао део Србије тек од средине 1878. године онда постаје јасно да прецизна евиденција у парохијским матичним службама, за ту годину, једноставно није била могућа. То се јасно види и по томе што је број рођених и умрлих становника Пирота за 1878. годину, који су уписани у матичне књиге, неприродно мали и не одговара правом стању ствари. Као илустрацију тога видимо податак да је у матичној књизи умрлих Храма Рождество Христово у Пироту убележено свега 29 преминулих за читаву 1878. годину што је вишеструко мањи број у односу на наредне године (Историјски архив Пирот - ИАП, фонд Цркве Рождества Христовог у Пазару, МКУ 1878-1890, стр. 4-6). Највероватније да је и то мало уписаних лица за ту годину накнадно евидентирано или је само ажурирање података у реалном времену било до те мере спорадично и несистематско да ми данас матичне књиге за 1878. годину не можемо узети у обзир као потпуне и тачне. Из тог разлога је ово истраживање везано за период од 1879. године, јер тек од тог тренутка почиње вођење матичних књига у пуном обиму.

Спектар информација које нуде матичне књиге умрлих свакако није мали али је детерминисан њиховом прецизношћу и субјективним околностима које су пре свега зависиле од личности онога који је смрт пријављивао или исту у узрочном смислу утврђивао, а напослетку и од парохијског свештеника који је податке ручно уписивао. У тако паушалном процесу свакако су се поткрадале грешке, чему је доприносило и попуњавање више од десет рубрика од редног броја, имена и презимена, пола преминулог, датума смрти, датума сахране, назива гробља, места рођења, места смрти, узраста преминулог, брачног статуса, узрока смрти па до имена

¹ У Настављењу за уписивање у књигу рођених, венчаних и умрлих између осталог стоји следеће: *Свештеник ма које вере, који не испуњава правила, која су прописана о смотрењу протокола о рођенима, венчанима и умрлима да се казни у новцу или затвором до годину дана. Свештеник који учини било какву злоупотребу приликом завођења у протоколе црквене или издавањем извода из њих, да се казни затвором до десет година* (ИАП, Фонд Цркве Рождества Христовог у Пироту, МКУ од 1878. до 1890. године, стр. 1).

свештеника који је служио опело (ИАП, фонд Цркве Рождества Христовог у Пазару, МКУ 1878-1890, стр. 1). Највећу одговорност за тачност унетих података сносио је свештеник, али посредно много више и онај који је пријављивао преминулог и давао о њему све потребне информације, а често је то била слабо образована или потпуно неписмена особа.

Како било, матичне књиге саме по себи представљају значајан извор егзактних чињеница које могу имати изузетну употребну вредност у различитим истраживањима. Ово које следи је, између осталог, показало да се највећем делу података које нуде матичне књиге умрлих може веровати док су најуопштенији и вероватно најмање прецизни они који се тичу узрока смрти. Иако је у Пироту већ од 1881. године постојала обавеза да лекар врши преглед преминулих и утврђује узрок смрти, остаје отворено питање колико је та пракса заиста била заступљена (Николић, 1982, стр. 1-20). Чак и да јесте лекар био тај који је давао коначну реч по питању узрока смрти, прецизност је поново у великом броју случајева изостајала ако имамо у виду степен развоја саме медицине у то време и врло скромна знања и дијагностичке методе. Такво фактично стање добрим делом објашњава ситуацију да се у великом броју случајева у рубрици о узроку смрти налази реч непознат, што је истраживачки неинспиративан али феноменолошки врло драгоцен прилог историји медицине.

На крају уводних напомена скрећемо пажњу да су поред матичних књига умрлих Храма Рождества Христовог и Храма Успенија Пресвете Богородице 1879-1889, за потребе овог истраживања коришћене и матичне књиге рођених истих храмова како би се упоредили апсолутни бројеви умрлих и рођених Пироћанаца по годинама унутар поменуте декаде, што може бити корисно за неко будуће истраживање специфично оријентисано на параметре наталитета.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Примарни фокус током рада на подацима из матичних књига умрлих свакако је био на бројкама. Другим речима, прво што је требало урадити било је ручно пребројавање преминулих за сваку годину у матичним књигама оба храма јер се већ на самом почетку

истраживања испоставило да редни бројеви испред имена преминулих нису до краја низа тачни због пермутација цифара или прескакања у редоследу па завршна бројка на крају године није сваки пут прецизна и може да превари ако ћемо само на основу ње судити о коначном броју умрлих у календарској години. Друга околност која редне бројеве минорно релативизује јесте и то да су људи који су преминули 31. децембра, а сахрањени 1. јануара неретко завођени у години у којој су сахрањени што такође може направити забуну. Како су матичне књиге умрлих вођене посебно за Пазар (део Пирота на левој обали Нишаве) и за Тијабару (део Пирота на десној обали Нишаве) у табелама су дати бројеви преминулих по том критеријуму али и збирне цифре које дају податак о морталитету за дату годину на нивоу целе вароши. Ти подаци су упоредиви са бројем рођених на нивоу вароши који је такође приказан у табелама, чиме се добија и прецизна слика природног прираштаја у вароши на годишњем нивоу. Анализом добијених података већ на први поглед се може закључити да је током читавог периода од 1879. до 1889. године, природни прираштај био позитиван и кретао се од ниског до врло високог какав је на пример био 1885. године, када је рођено 493, а преминуло 261 лице (ИАП, Фондови Храма Рождества Христовог и Успенија Пресвете Богородице, МКУ и МКР за 1885. годину). Занимљив је и сумарни податак о броју преминулих у Пазару и Тијабари за испитивани десетогодишњи период који је убедљиво већи у корист Пазара где је преминуло 2061 лице, наспрам Тијабаре где је преминуло 1510 лица (види табеле 12 и 13). Како је стопа смртности у оба дела вароши по узрастима приближно иста овај податак се може тумачити једино у светлу чињенице да је у то време у Пазару живео већи број људи него у Тијабари што се одражавало на бројеве умрлих и рођених.

Обрадом горе поменутих података кроз табеле је изражен и број који одражава просечни животни век Пироћанаца тога времена. Он се кретао у распону од стравично ниских 14,5 година 1884. године, па до 28,4 година 1889. године. Просечан животни век за период од 1879. до 1889. године у Пироту је износио 25,5 година (види табеле од 1 до 11). Из данашњег угла врло узнемирујући податак, резултат је две озбиљне крајности, а то је висока смртност у узрасту од 0 до 10 година која је чинила у просеку 56% од свих преминулих, док

је свега 11% преминулих било у узрасту изнад 60 година. У епохи када је смрт дефинитивно припадала младима, пада у очи податак да је у истраживаном периоду 21 лице доживело старост од 100 до 120 година. Са друге стране смртност деце била је невероватно висока. Од укупног броја преминулих у периоду од 1879. до 1899. године чак 21% је завршило живот пре првог рођендана док је 36% умрло у узрасту од 1 до 10 година. Најмањи удео у смртности имала је популација од 11 до 21 године са 9,8%, док 23,2% преминулих било у животној доби од 21 до 60 година.

На питање идентитета „највећег убице“ малишана у Пироту тога доба тешко је у потпуности одговорити само на основу матичних књига умрлих. Разлог за ту немогућност је већ поменут и лежи у релативности уписаних узрока смрти. Када су најмлађи у питању, од пар сати по рођењу па до неколико месеци живота, као најчешћи узрок смрти се наводи слабост при рођењу (слаборође-но). Сам по себи, наведени узрок смрти не говори много, а о леталитету од појединих болести не можемо ни говорити. Тадашњи окружни и општински лекари су велику смртност новорођенчади и беба старости до годину дана најчешће објашњавали лошим хигијенским условима, неквалитетном исхраном мајки и заразним болестима које су биле фаталне за најмлађе (Николић, 1982, стр. 1-20). Код деце узраста од 1 до 10 година матичне књиге умрлих нуде нешто прецизније податке када је у питању узрок смрти. Најчешће је реч о болестима које су имале епидемијски карактер и за врло кратко време су односиле стравичан број дечјих живота. До средине осамдесетих година деветнаестог века најзаступљенији изазивач смрти биле су богиње чије су епидемијске криве експлодирале 1882, 1883. и 1884. године. Током те три године удео преминулих малишана узраста од 0 до 10 година у укупној смртности становништва досегао је невероватних 70%, а највећи кривац биле су богиње од којих је, у том периоду, преминуло 235 најмлађих Пироћанаца (види табеле 12 и 13). Управо тих година биће урађено и прво свеобухватно пелцовање деце од богиња захваљујући др Јанку Сенкијевићу и др Јовану Валенти, пољско-чешком лекарском тандему, који је током 1883. и 1884. године тај посао успешно завршио упркос негодовању и опирању непросвећеног становништва (види: Лазаревић, 2018, стр. 186-198). Позитиван исход тог

подухвата био је видљив већ у другој половини осамдесетих година када је број оболелих од богиња сведен на ниво статистичке грешке. Уз богиње врло присутна заразна болест у Пироту тога времена била је и маларија која се најчешће у матичним књигама умрлих уписивала као грозница, врућица или огњица. О раширености ове, готово ендемске, болести у Пироту сведоче и ондашњи лекари у својим извештајима где су постојање маларије везивали за мочварно и влажно поднебље на ободу вароши, данас познато као насеље Барје. Захваљујући раствору кинина који је правио др Јанко Сенкијевић и њиме третирао оболеле, ова болест је до краја деветнаестог века успешно лечена (Велимировић, 2015, стр. 15). Потпуно искорењивање маларије било је могуће тек после исушивања Барја и речице Боклуце у периоду између два светска рата.

Поред поменутих болести, малишани су често подледали инфекцијама дисајних путева попут грипа или цревним инфекцијама које су харале током летњих месеци пре свега због лошег квалитета воде и нехигијене. Све ове болести у матичним књигама умрлих читамо кроз узроке смрти попут кашља, гушобоље, упале плућа, пролива, запаљења црева и тифуса (види табеле 12 и 13).

Што се тиче света одраслих међу најзаступљенијим узроцима смрти била је јевтика (архаични назив за туберкулозу), затим упала плућа и напослетку старост која је попут слаборођених, који су овај свет напуштали убрзо по рођењу, заправо била формула за дефинисање узрока смрти оних који су се на овом свету најдуже задржали, а која је у себи могла да садржи низ хроничних или акутних стања која доводе на крају до леталног исхода. И у једном и у другом случају ми о томе, шта су били стварни изроци смрти, можемо само да нагађамо.

На крају ваљи још поменути да поред старости као широког и у смислу прецизности неухватљивог узрока смрти, матичне књиге умрлих пред нас доносе и списак болести о којима данас под тим називом не подразумевамо готово ништа попут суве болести, велике болести, страшне болести или водене болести. Пада у очи да се овакви називи узрока смрти појављују у периоду када еманципација медицинске науке у Пироту још увек није узела маха па је вероватно у питању преживљавање архаичних назива за болести које су по доласку школованих лекара у вароши почеле да се упи-

сују стручним именом или су подведене под неке друге познате термине. Првих неколико година по ослобођењу пиротска варош је заиста тек израњала из османског наслеђа и народне медицине па је појава набројаних дијагноза свакако разумљива (види: Пејчић, 1979, стр. 51-62)

Такође, ваља скренути пажњу на још једну недоумицу коју доносе матичне књиге умрлих, а везана је за 1885. и 1886. годину. Наиме, иако је у Пироту крај 1885. године обележио Српско-бугарски рат, о томе у матичној књизи умрлих за ту годину нема никаквог видљивог трага. Међутим, матичне књиге за 1886. годину доносе приметно уписивање преминулих у узрасту од 20 до 25 година, са празним рубрикама када је у питању узрок смрти, док су се код датума смрти уписивали термини из децембра 1885. године (ИАП, фонд Храма Рождества Христова, МКУ за 1886. годину, стр. 106). Сва је прилика да је поменута нелогичност заправо произашла из накнадног уписивања оних који су настрадали током ратних дана.

Табела 1 Статистика умирања у Пироту за 1879. годину

Table 1 Mortality statistics in Pirot for 1879.

Број преминулих у Пазару		Број преминулих у Тијабари		Укупан број преминулих у Пироту		Укупан број рођених у Пироту		Просечна старост преминулих	
74		125		199		254		28,86 година	
Број преминулих у узрасту од 0 до 1 године		Број преминулих у узрасту од 1 до 10 година		Број преминулих у узрасту од 11 до 21 године		Број преминулих који су од 22 до 60 година		Број преминулих који су старији од 60 година	
19	9,54%	63	31,65%	16	8,04%	71	35,67%	30	15,07%

Табела 2 Статистика умирања у Пироту за 1880. годину

Table 2 Mortality statistics in Pirot for 1880.

Број преминулих у Пазару		Број преминулих у Тијабари		Укупан број преминулих у Пироту		Укупан број рођених у Пироту		Просечна старост преминулих	
141		153		294		436		26,30 година	
Број преминулих у узрасту од 0 до 1 године		Број преминулих у узрасту од 1 до 10 година		Број преминулих у узрасту од 11 до 21 године		Број преминулих који су од 22 до 60 година		Број преминулих који су старији од 60 година	
36	12,24%	101	34,35%	14	4,76%	101	34,35%	42	14,28%

Табела 3 Статистика умирања у Пироту за 1881. годину

Table 3 Mortality statistics in Pirot for 1881.

Број преминулих у Пазару		Број преминулих у Тијабари		Укупан број преминулих у Пироту		Укупан број рођених у Пироту		Просечна старост преминулих	
161		107		268		430		28,00 година	
Број преминулих у узрасту од 0 до 1 године		Број преминулих у узрасту од 1 до 10 година		Број преминулих у узрасту од 11 до 21 године		Број преминулих који су од 22 до 60 година		Број преминулих који су старији од 60 година	
47	17,53%	67	25,00%	16	5,97%	101	37,68%	37	13,80%

Табела 4 Статистика умирања у Пироту за 1882. годину

Table 4 Mortality statistics in Pirot for 1882.

Број преминулих у Пазару		Број преминулих у Тијабари		Укупан број преминулих у Пироту		Укупан број рођених у Пироту		Просечна старост преминулих	
163		194		357		422		24,34 године	
Број преминулих у узрасту од 0 до 1 године		Број преминулих у узрасту од 1 до 10 година		Број преминулих у узрасту од 11 до 21 године		Број преминулих који су од 22 до 60 година		Број преминулих који су старији од 60 година	
89	24,92%	180	50,42%	28	7,84%	25	7,00%	35	9,80%

Табела 5 Статистика умирања у Пироту за 1883. годину

Table 5 Mortality statistics in Pirot for 1883.

Број преминулих у Пазару		Број преминулих у Тијабари		Укупан број преминулих у Пироту		Укупан број рођених у Пироту		Просечна старост преминулих	
162		135		297		498		18,03 године	
Број преминулих у узрасту од 0 до 1 године		Број преминулих у узрасту од 1 до 10 година		Број преминулих у узрасту од 11 до 21 године		Број преминулих који су од 22 до 60 година		Број преминулих који су старији од 60 година	
77	25,92%	108	36,36%	30	10,10%	60	20,20%	22	7,40%

Табела 6 Статистика умирања у Пироту за 1884. годину

Table 6 Mortality statistics in Pirot for 1884.

Број преминулих у Пазару		Број преминулих у Тијабари		Укупан број преминулих у Пироту		Укупан број рођених у Пироту		Просечна старост преминулих	
209		172		381		457		14,50 година	

Број преминулих у узрасту од 0 до 1 године		Број преминулих у узрасту од 1 до 10 година		Број преминулих у узрасту од 11 до 21 године		Број преминулих који су од 22 до 60 година		Број преминулих који су старији од 60 година	
82	21,52%	180	47,24%	32	8,39%	63	16,63%	24	6,29%

Табела 7 Статистика умирања у Пироту за 1885. годину

Table 7 Mortality statistics in Pirot for 1885.

Број преминулих у Пазару		Број преминулих у Тијабари		Укупан број преминулих у Пироту		Укупан број рођених у Пироту		Просечна старост преминулих	
153		108		261		493		22,22 године	
Број преминулих у узрасту од 0 до 1 године		Број преминулих у узрасту од 1 до 10 година		Број преминулих у узрасту од 11 до 21 године		Број преминулих који су од 22 до 60 година		Број преминулих који су старији од 60 година	
69	26,43%	31	11,87%	39	14,94%	89	34,09%	33	12,64%

Табела 8 Статистика умирања у Пироту за 1886. годину

Table 8 Mortality statistics in Pirot for 1886.

Број преминулих у Пазару		Број преминулих у Тијабари		Укупан број преминулих у Пироту		Укупан број рођених у Пироту		Просечна старост преминулих	
214		126		340		414		19,81 година	
Број преминулих у узрасту од 0 до 1 године		Број преминулих у узрасту од 1 до 10 година		Број преминулих у узрасту од 11 до 21 године		Број преминулих који су од 22 до 60 година		Број преминулих који су старији од 60 година	
63	18,52%	122	35,88%	34	10%	96	28,23%	25	7,35%

Табела 9 Статистика умирања у Пироту за 1887. годину

Table 9 Mortality statistics in Pirot for 1887.

Број преминулих у Пазару		Број преминулих у Тијабари		Укупан број преминулих у Пироту		Укупан број рођених у Пироту		Просечна старост преминулих	
210		117		327		476		23,77 година	
Број преминулих у узрасту од 0 до 1 године		Број преминулих у узрасту од 1 до 10 година		Број преминулих у узрасту од 11 до 21 године		Број преминулих који су од 22 до 60 година		Број преминулих који су старији од 60 година	
66	20,18%	100	30,58%	32	9,78%	88	26,91%	41	12,53%

Табела 10 Статистика умирања у Пироту за 1888. годину
Table 10 Mortality statistics in Pirot for 1888.

Број преминулих у Пазару		Број преминулих у Тијабари		Укупан број преминулих у Пироту		Укупан број рођених у Пироту		Просечна старост преминулих	
211		142		353		471		20,69 година	
Број преминулих у узрасту од 0 до 1 године		Број преминулих у узрасту од 1 до 10 година		Број преминулих у узрасту од 11 до 21 године		Број преминулих који су од 22 до 60 година		Број преминулих који су старији од 60 година	
71	20,11%	127	35,97%	31	8,78%	96	27,19%	28	7,93%

Табела 11 Статистика умирања у Пироту за 1889. годину
Table 11 Mortality statistics in Pirot for 1889.

Број преминулих у Пазару		Број преминулих у Тијабари		Укупан број преминулих у Пироту		Укупан број рођених у Пироту		Просечна старост преминулих	
262		131		393		417		28,45 година	
Број преминулих у узрасту од 0 до 1 године		Број преминулих у узрасту од 1 до 10 година		Број преминулих у узрасту од 11 до 21 године		Број преминулих који су од 22 до 60 година		Број преминулих који су старији од 60 година	
62	15,57%	83	21,11%	43	10,94%	157	39,94%	48	12,21%

Табела 12 УЧЕСТАЛОСТ ПОЈЕДИНИХ УЗРОКА СМРТИ СТАНОВНИШТВА ПАЗАРА ПО ГОДИНАМА НА ОСНОВУ УПИСА У МАТИЧНОЈ КЊИЗИ УМРЛИХ
Table 12 FREQUENCY OF CERTAIN CAUSES OF DEATH OF PAZAR INHABITANTS BY YEARS AND ACCORDING TO THE DATA IN THE REGISTRY OF DEATH

Узроци смрти	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	Укупно умрлих
Слаборођено			4	23	34	23	21	43	39	42	41	270
Старост	6	6	13	12	5	8	17	14	17	13	19	130
Грозница		26	31	17		3			6	7	6	96
Кашаљ	7	19	8	25	6	3	7	20	9	11	6	121
Богиње				52	16	88	7	1		1		165
Јевтика	1	14	16	21	9	12	15	11	26	19	34	188
Запаљење плућа					4	6	6	17	19	28	48	128
Срце	6	10	8	9	7	4	3	6	6	7	6	72
Пролив		1	1	2				33	10	1		48

Падавица		2	1	2		3	4	3	4	1	4	24
Врућица			6	19		7	13		12	2	7	66
Непознато	5	4	6	3	14	4	4	30	34	48	57	209
Запаљење црева						1			4	12	11	28
Запаљење мозга					2	1	6	1	6	3	2	21
Туберкулоза					13	7	7	2	6	3	3	41
Гушобоља	4	10	10	23	19	12	6			4	4	92
Прободи		1		11	14	7	2	4				39
Водена болест					2			1			4	7
Велики кашаљ	9		5			14	22		4	3	3	60
Тифус			23	32	11	6		12	3		2	89
Оток		2		1			1					4
При порођају			1				2		1	1		5
Од повреда			3	2			2		1	1	2	11
Утопљење							1					1
Колера							1					1
Сува болест	23	33	20	10	5		6		2			99
Дуго боловање								16				16
Црвени ветар	1	2							1			4
Сифилис										4	3	7
Велика болест	12	20	4		1							27
Укупно преминулих по години	74	141	161	264	162	209	153	214	210	211	262	2061

Табела 13 УЧЕСТАЛОСТ ПОЈЕДИНИХ УЗРОКА СМРТИ СТАНОВНИШТВА
 ТИЈАБАРЕ ПО ГОДИНАМА НА ОСНОВУ УПИСА У МАТИЧНОЈ КЊИЗИ УМРЛИХ
 Table 13 FREQUENCY OF CERTAIN CAUSES OF DEATH OF TIJABARA
 INHABITANTS BY YEARS AND ACCORDING TO THE DATA IN THE REGISTRY
 OF DEATH

Узроци смрти	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	Укупно умрлих
Слаборођено		24	27	29	23	12	14	11	17	17	14	188
Старост		25	5	11	9	11	11	6	20	9	22	129
Грозница		21	11	6			1	1				40
Кашаљ		2				15	6	26		10	1	60
Богиње				13	6	60		2				81
Јевтика		5	8	17	10	6	7	9	19	7	18	99
Запаљење плућа						3	12	4	1	27	18	65
Срце		3	5	5	4	2	4	6		7		36

Пролив				13	1	3	1	14	4	3	1	40
Падавица							1			1	2	4
Врућица		5		4	6	3	2		7	1	2	30
Непознато	125	62	31	69	27	20	15	16	24	35	38	462
Запаљење црева				3	8	4	1		6	12	6	40
Запаљење мозга		1			7	4	7	7	6	4	1	37
Туберкулоза					12	10	17	4	1		5	49
Гушобоља			4	12	10	1	1		2			30
Запаљење бубрега									2	1		3
Водена болест				1	1	3		1		5	1	12
Тифус					5	1	2	1				9
Оток		1				1		1			1	4
При порођају					1		1	1		2		5
Од повреда		1	2		2	1	2	1				9
Утапање				1			1			1		3
Колера					1							1
Сува болест				4		1	1		2			8
Дуго боловање			13	6	1		1	14	3		1	39
Црвени ветар			1		1	1		1				4
Сифилис									1			1
Велика болест		3										3
Укупно преминулих по години	125	153	107	194	135	172	108	126	117	142	131	1510

ЛИТЕРАТУРА

- Лазаревић, Д. (2018). Сусрети у пролазу : два странца на служби у Пироту осамдесетих година 19. века. *Пирот - од турске касабе до модерног града, преко Берлина и Версаја : зборник радова* (стр. 186-198). Пирот, Историјски архив Пирот.
- Пејчић, М. (1979). Здравствене прилике у пиротском округу првих година после ослобођења од Турака 1877. године. *Пиротски зборник*, 8-9, 51-62.
- Поповић, Љ. (2010). *Пописи и шематизам у пиротском округу од 1879. до 1914. године*, Пирот, Историјски архив Пирот.
- Велимировић, М. (2015). *До краја света и назад : сећања једног лекара из Пирота : 1893-1918*, Пирот, Народна библиотека Пирот.

НЕОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

- Историјски архив Пирот, фонд Храма Рождества Христовог у Пироту, Матичне књиге умрлих од 1879. до 1889. године
- Историјски архив Пирот, фонд Храма Рождества Христовог у Пироту, Матичне књиге рођених од 1879. до 1889. године
- Историјски архив Пирот, фонд Храма Успенија Пресвете Богородице у Пироту, Матичне књиге умрлих од 1879. до 1889. године
- Историјски архив Пирот, фонд Храма Успенија Пресвете Богородице у Пироту, Матичне књиге рођених од 1879. до 1889. године

ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

- Николић, И. (прир.) (1982). *Пирој и срез нишавски : 1801-1918 : грађа. Књ. 2, 1883-1893*, Пирот, Музеј Понишавља.

Примљено/ Received on 01.07.2020.

Прихваћено/ Accepted on 28.09.2020.